

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-103>

УДК 338.2:339.5:330.341.1

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЕКСПОРТНО-ОРІЄНТОВАНОЇ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ

FORMATION OF THE INNOVATIVE POTENTIAL OF AN ENTERPRISE IN THE CONTEXT OF AN EXPORT-ORIENTED STRATEGY FOR ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY: THEORETICAL APPROACHES

Почтовюк Андрій Борисович

доктор економічних наук, професор,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7862-9659>

Подшивалов Ілля Володимирович

аспірант,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-8752-4470>

Убийвовк Максим Володимирович

аспірант,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5264-7033>

Pochtovyuk Andriy, Podshyvalov Illia, Ubyivovk Maksym
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy National University

Стаття присвячена теоретичному дослідженню впливу експортно-орієнтованої стратегії економічної безпеки держави на формування інноваційного потенціалу підприємства. Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення інноваційної діяльності та розвитку підприємств в умовах експортно-орієнтованої стратегії економічної безпеки. Проаналізовано сутнісні характеристики інноваційного потенціалу підприємства, окреслено перелік структурних складових і узагальнено ряд факторів формування. Розглянуто підходи до визначення категорії «економічна безпека національного господарства», узагальнено основні її компоненти. Ідентифіковано специфічні складові експортно-орієнтованої стратегії економічної безпеки держави. На теоретичному рівні визначено і узагальнено вплив експортно-орієнтованої стратегії економічної безпеки на формування інноваційного потенціалу підприємства.

Ключові слова: потенціал підприємства, інноваційний потенціал підприємства, формування інноваційного потенціалу, експортно-орієнтована стратегія держави, економічна безпека національного господарства.

The article is devoted to a theoretical study of the impact of an export-oriented strategy for ensuring the economic security of the national economy on the formation of an enterprise's innovation potential. The relevance of the study is determined by the practical need for domestic enterprises to ensure their current activity and innovative development in conditions of political and economic uncertainty and increased military risks. For this purpose, it might be important to consider general security policy of the national economy and its export-oriented strategy for formation of the innovative potential of an enterprise. The study involved the use of the following methods and research techniques: analysis and synthesis were used to identify and summarise the key characteristics of the innovative potential of enterprise, the economic security of the national economy and the export-oriented strategy of the state; methodological techniques of generalisation, systematisation and classification were used to determine

the main factors affecting innovative potential and to identify the key components of national economic security; the preparation of analytical and summarised tables involved the use of the formalisation method; the method of scientific abstraction was used throughout the study, because it was aimed to analyse theoretical aspects; a systematic approach, hypothetical-deductive method and generalisation were used to characterise the impact of an export-oriented strategy for ensuring economic security on the formation of an enterprise's innovative potential. The theoretical justification is based on a review of current scientific theoretical and practical studies. As a result of the study, the essential characteristics of the innovative potential of an enterprise were analysed, a list of the main structural components was outlined, and a number of factors influencing its formation were summarised. Summarisation of key approaches to defining the category of "economic security of the national economy" was conducted, and its main external and internal components were identified and summarised. Specific components of an export-oriented strategy for ensuring the economic security of the state were identified. At the theoretical level, the impact of an export-oriented strategy for ensuring economic security on the formation of an enterprise's innovation potential has been determined and systematised. The practical value of this study lies in the theoretical justification, generalisation and systematisation of the impact of an export-oriented strategy for the economic security of the state on the formation of an enterprise's innovation potential.

Keywords: potential of an enterprise, innovative potential of an enterprise, formation of innovative potential, export-oriented strategy of the state, economic security of the national economy.

Постановка проблеми. В умовах політичної та економічної невизначеності, високих військових ризиків керівництво українських підприємств постає перед низкою викликів, пов'язаних, як із забезпеченням поточної діяльності підприємств, так і з можливістю їхнього розвитку. За даних умов важливим є врахування державної стратегії економічної безпеки в управлінні підприємством. Зважаючи на обмеженість внутрішнього ринку через зменшення кількості споживачів, зниження платоспроможного попиту, девальвацію національної валюти, інфляцію та високий рівень відсоткових ставок, одним із шляхів забезпечення національної економічної безпеки може слугувати стратегія інтенсифікації експорту. При цьому, успішність реалізації даної стратегії здатен забезпечити експорт, в першу чергу, високотехнологічної продукції із високою доданою вартістю, аніж сировини і продуктів первинної переробки.

Водночас, вихід та розширення діяльності на закордонних ринках вимагає від українських підприємств підвищувати рівень конкурентоспроможності продукції за рахунок відповідності міжнародним стандартам, оптимізації витрат, врахування вподобань іноземних споживачів, слідування глобальним тенденціям науково-технічного розвитку. Для цього необхідним є формування і розвиток інноваційного потенціалу, що визначає здатність до створення високотехнологічної продукції і впровадження інноваційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дефініції, визначення ключових характеристик інноваційної складової потенціалу підприємства та його структури присвячені праці: Балацького О.Ф. [2], Касьянкової Н.В. [6], Маслак О.І. [7], Теліженка О.М. [2], Челом-

бітько Т.В. [1]. Проблеми формування інноваційного потенціалу та вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на даний процес досліджувалися у працях Вовк О.М. [10], Зайцевої Л.О. [4], Єпіфанової І.Ю. [8], Яненко І.Г. [3]. Теоретико-методологічні засади і структурна будова системи національної економічної безпеки були предметом досліджень Живко З.Б. [14], Корнієнко Т.О. [13], Єпіфанова А.О. [12], Шаранової Ю.Г. [11]. Актуальним проблемам формування експортної стратегії та політики держави були присвячені дослідження науковців: Васильєва О.Ю. [17], Головаша Б.Е. [16], Фокіної-Мезенцевої К.В. [15].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний ступінь дослідження теоретико-методологічних підходів та практичних аспектів формування інноваційного потенціалу підприємства, а також проблем застосування експортної стратегії держави для забезпечення економічної безпеки, додаткових досліджень потребує аналіз впливу специфічних факторів, пов'язаних із експортною складовою економічної безпеки на формування інноваційного потенціалу підприємства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз теоретичних аспектів впливу експортно-орієнтованої стратегії забезпечення економічної безпеки держави на формування інноваційного потенціалу підприємства. Відповідно до цього було визначено основні завдання: аналіз сутнісних характеристик, структурних складових і факторів формування інноваційного потенціалу підприємства; огляд ключових підходів до визначення категорії економічної безпеки національного господарства та основних її

компонентів; ідентифікація специфічних складових експортно-орієнтованої стратегії економічної безпеки держави та визначення на теоретичному рівні її впливу на формування інноваційного потенціалу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для дослідження особливостей формування інноваційного потенціалу насамперед важливо з'ясувати ключові сутнісні характеристики потенціалу як економічної категорії і окреслити базові підходи до її визначення.

Наразі в науковій літературі відсутнє єдине визначення потенціалу як економічної категорії. Проте, залежно від застосовуваного підходу до його вивчення виділяють наступні складові: ресурси, можливості, здатності та результати. Відтак, узагальнено категорію «потенціал» можна визначити як максимальні можливості раціонального використання суб'єктом сукупності ресурсів для досягнення визначених цілей із врахуванням впливу екзогенних та ендогенних факторів [1].

Підходи до трактування сутності економічного потенціалу підприємства не зосереджені ізолювано на тих чи інших його характеристиках, а радше передбачають їх комбінацію в різних пропорціях та акцентування на певних ознаках. В межах ресурсного підходу ресурси підприємства є відправною точкою для визначення категорії; функціональний (структурний) підхід базується на основних напрямках, функціях діяльності підприємства або його організаційній структурі; в основі результативного (цільового) підходу лежать мета, цілі і очікувані результати діяльності; за системного підходу потенціал розглядається як підсистема підприємства із усіма характерними ознаками; для перспективного підходу визначником є не стільки наявні ресурси, скільки можливості, здатності і резерви підприємства; комплексний підхід є найбільш узагальненим та враховує напрацювання, здійснені в межах інших підходів [1; 2, с. 88-91; 6, с. 7-13].

Аналогічно до визначення категорії «потенціал підприємства» для характеристики поняття інноваційного потенціалу підприємства науковці застосовують вищезазначені підходи або їх комбінації, переважно акцентуючи на тих чи інших аспектах. Відповідно, в межах ресурсного підходу акцентується увага на різних видах матеріальних і нематеріальних ресурсів, необхідних для формування інноваційного потенціалу підприємства [2, с. 294; 3], а ресурси класифікують як: наявні або потенційні (такі, що можуть бути залучені

ззовні) і приховані резерви (наявні ресурси, що не використовуються, але можуть бути використані).

За структурного підходу інноваційний потенціал розглядають як сукупність низки складових (ресурсних, управлінських, інфраструктурних та інших), які виконують різні функції для забезпечення формування і розвитку інноваційного потенціалу. Серед них виокремлюють: наукову-дослідну та інформаційну, організаційно-управлінську і кадрову, маркетингову і ринкову, соціальну, виробничо-технологічну, фінансову та інвестиційну [2, с. 297].

Застосування результативного підходу передбачає можливість використання інноваційного потенціалу для досягнення цілей підприємства, що полягають в ефективній комерціалізації результатів інноваційної діяльності, зокрема створенні або вдосконаленні технологій, продукції та їхнього використання для досягнення необхідного рівня прибутковості або іншого економічного чи соціального ефекту [4].

За системного підходу інноваційний потенціал розглядають як підсистему підприємства, яка, використовуючи наявні взаємозв'язки між структурними елементами та комплекс ресурсів, здатна забезпечувати виконання визначених задач. Інноваційний потенціал характеризують як складну динамічну систему створення, накопичення і трансформації ідей та науково-технічних результатів в інноваційні продукти [5].

В межах перспективного підходу інноваційний потенціал характеризують як сукупні можливості підприємства щодо створення, сприйняття і впровадження нових (радикальних і вдосконалених) ідей з метою системного оновлення підприємства [6, с. 19].

В межах комплексного підходу науковці характеризують інноваційний потенціал, як складну багатогранну категорію, яка водночас поєднує в собі низку підходів. Відповідно, його визначають як підсистему підприємства, що представлена сукупністю ресурсів, наявних і потенційних можливостей впровадження інновацій, а також спроможності підприємства застосовувати їх, яка втілюється у високому рівні інноваційної активності для досягнення визначених цілей в умовах мінливого зовнішнього середовища [7; 8].

Базуючись на проаналізованих підходах до визначення категорії інноваційного потенціалу, зокрема в межах структурного (функціонального) підходу важливо детальніше

визначити та охарактеризувати його ключові складові (таблиця 1).

Враховуючи комплексну структуру інноваційного потенціалу і розглядаючи його як компонент відкритої системи, важливо визначити ключові фактори, які впливають на його формування. Доцільно розглянути дані чинники, попередньо розділивши їх на дві групи за джерелом впливу на інноваційний потенціал: зовнішні та внутрішні (таблиця 2).

Важливо відзначити, що вищезазначені фактори можуть мати різносторонній вплив на формування інноваційного потенціалу: сприяти або перешкоджати його формуванню; також інтенсивність впливу чинників може різнитися між собою залежно від профілю діяльності підприємства, рівня невизначеності та інших особливостей.

Для подальшого дослідження важливо розглянути сутність і складові економічної безпеки, фактори її забезпечення та роль експортної орієнтованості національної економіки. Економічна безпека національного господарства є невід'ємною складовою національної безпеки держави в цілому. Враховуючи низку факторів, необхідних для її забезпечення та комплексність взаємозв'язків між ними, категорія економічної безпеки поєднує в собі низку характеристик і складових. У фахових джерелах науковці наводять ряд підходів до її визначення: цільовий (мета – забезпечення стабільного розвитку національної економіки); протекціоністський (реалізація національних економічних інтересів і забезпечення незалежності); структурний (передбачає врахування впливу комплексу умов і

Таблиця 1

Узагальнена характеристика складових інноваційного потенціалу

Складова	Коротка характеристика
Ринкова	Визначає співвідношення інноваційних можливостей підприємства та потреб ринку в інноваційних продуктах і технологіях. Характеризується ступенем дослідження ринку, рівнем конкурентоспроможності, часткою ринку, просуванням продукції, ступенем задоволення попиту, рівнем розвитку інфраструктури ринку.
Кадрова	Визначається чисельністю і розподілом персоналу за освітнім рівнем, рівнем фахової підготовки, можливістю підвищення кваліфікації, ступенем залучення персоналу до НДДКР.
Інтелектуальна	Характеризується фактичною наявністю об'єктів інтелектуальної власності, сукупністю знань, умінь та практичних навичок працівників і можливістю їхнього ефективного застосування.
Науково-дослідна	Визначається наявними результатами проведених наукових досліджень і конструкторських розробок, а також сукупністю здатностей підприємства і якісними характеристиками його ресурсів, необхідними для створення нових ідей та рішень, здійснення НДДКР.
Технологічно-виробнича	Відображає можливість підприємства оперативно налагоджувати і переорієнтовувати технологічні процеси виробництва інноваційної продукції та його масштабування. Характеризується фактичним і перспективним матеріально-технологічним станом виробничої бази, наявністю ресурсів і резервів, гнучкістю виробничої програми.
Організаційно-управлінська	Визначає інноваційну стратегію, а також рівень управління усіма процесами, прямо чи опосередковано пов'язаними із інноваційною діяльністю підприємства. Характеризується ступенем узгодженості і координації дій усіх ланок ланцюжка створення інновацій.
Інформаційна	Характеризує ступінь інформаційного забезпечення інноваційного процесу підприємства на усіх його етапах. Визначається наявністю, своєчасністю і необхідним обсягом інформації для прийняття обґрунтованих рішень, а також оперативним обміном інформації.
Фінансово-інвестиційна	Відображає поточний рівень та можливості забезпечення інноваційного процесу необхідними фінансовими ресурсами за рахунок використання власних коштів та залучення з-зовні. Характеризується обсягом залучених коштів, ефективністю їх використання, фінансовою стійкістю підприємства.

Джерело: сформовано авторами на основі [3; 4; 5; 8; 9]

Таблиця 2

Фактори впливу на формування інноваційного потенціалу підприємства

Група факторів	Стисла характеристика
1	2
Зовнішні (екзогенні) фактори	
Політико-правові	прогнозованість змін політичного середовища та законодавства; політика державної підтримки інновацій; захист приватної власності та об'єктів інтелектуальної власності; політика і методи державного регулювання економіки; зовнішньоекономічна політика держави.
Економічні	фіскальна політика і система оподаткування; рівень економічного розвитку країни; експортна орієнтованість або залежність від імпорту; рівень розвитку банківської системи та регулювання; динаміку курсів іноземних валют; відсутність або наявність структурних диспропорцій в економіці.
Ринкові (галузеві)	місткість і потенціал ринку, тенденції його розвитку; поведінка ринкових суб'єктів та ступінь конкуренції; рівень ринкових бар'єрів і ступінь урегульованості ринку; рівень розвитку ринкової інфраструктури.
Науково-технічні	ступінь розвитку наукових досліджень; відсутність (наявність) бар'єрів для швидкого масового впровадження результатів НДДКР; наявність дослідницьких центрів і технологічних кластерів.
Технологічні	швидкість технологічного розвитку; ключові тенденції розвитку технологій; розвиток автоматизації і роботизації.
Соціально-культурні	освітній і культурний рівень населення; демографічний склад населення; наявність соціальної інфраструктури та соціального захисту.
Природно-екологічні	географічне розташування і природно-кліматичні умови; екологічні вимоги до виробничого процесу; заохочення екологічного підприємництва.
Глобалізаційні	міжнародне науково-технічне співробітництво, трансфер технологій і капіталу; світові тенденції інноваційного розвитку; міжнародний поділ праці; відкритість міжнародних ринків і рівень глобальної конкуренції.
Внутрішні (ендогенні) фактори	
Управлінські	стратегія, політика, цілі інноваційного розвитку підприємства; рівень освіти, наявність умінь та навичок менеджменту; якість і рівень управління інноваційним процесом; відповідність організаційної структури підприємства; система оцінки результативності інноваційної діяльності; наявність та ефективність системи зворотного зв'язку; імплементация міжнародних норм та стандартів якості; рівень розвитку управлінських інформаційних систем.
Культурні	наявність загальнокорпоративної та інноваційної культури; ділова репутація та імідж підприємства; готовність до змін, прийняття ризиків і швидкої адаптації.
Кадрові	рівень освіти, навичок і ступінь кваліфікованості персоналу; політика мотивації інноваційної активності працівників; політика оплати праці і соціального забезпечення.
Маркетингові	ступінь дослідження ринку, визначення його меж і сегментів; аналіз вподобань споживачів і попиту; позиціонування підприємства і продукції на ринку; маркетингова стратегія і цінова політика.

Продовження Таблиці 2

1	2
Виробничо-технічні	• якість та рівень забезпечення матеріальними ресурсами; • наявність необхідних виробничих потужностей; • якість управління і організації виробничого процесу; • рівень впровадження технологій і модернізації виробничої бази; • гнучкість виробничої системи і оптимізація виробничого циклу.
Фінансово-економічні	• забезпечення інновацій необхідними капіталовкладеннями; • фінансова стійкість і оптимальна структура капіталу • необхідний рівень ліквідності; • інвестиційна привабливість; • капітало- та матеріаломісткість, структура виробничих витрат.

Джерело: сформовано авторами на основі [3; 4; 7; 8; 9; 10]

чинників); суспільний (фокусування на захисті економічних інтересів суспільства); ресурсний (ресурси і ресурсно-виробничий потенціал, як базис економічної безпеки) [11; 12; 13; 14, с. 17-19]. Основні складові національної економічної безпеки можна окреслити наступним чином (таблиця 3).

Для забезпечення економічної безпеки національного господарства необхідним є формулювання і впровадження відповідної державної політики. У свою чергу, така політика має дві складові: стратегічну і тактичну.

Гарантування експортної складової стратегії економічної безпеки передбачає здатність держави формувати необхідну продуктову і географічну структуру експорту відповідно до національних інтересів, підтримувати необхідний рівень конкурентоспроможності і протидіяти дискримінації вітчизняної продукції на зовнішніх ринках [14, с. 206]. Для її забезпечення необхідними є розробка та імплементація експортно-орієнтованої стратегії на національному рівні, яка передбачає наявність довгострокового і адаптивного плану заходів. Розробка, імплементація і застосування експортно-орієнтованої стратегії має здійснюватися із дотриманням наступних принципів: комплексності; взаємоузгодженості із загальною економічною та зовнішньополітичною стратегіями держави; послідовності і системності; адаптивності; збалансованості довго- і короткострокових цілей; врахуванням прямого і опосередкованого впливу на інші сфери національної економіки та безпеки. У свою це передбачає врахування низки специфічних чинників. Вплив таких факторів експортно-орієнтованої стратегії забезпечення безпеки національного господарства на формування інноваційного потенціалу підприємств проаналізовано в таблиці 4.

Варто зазначити, що вплив одних і тих самих специфічних факторів може бути різноспрямованим, а інтенсивність впливу факторів може суттєво відрізнятися. В результат цього формування інноваційного потенціалу може відбуватися нерівномірно і незбалансовано, внаслідок чого, можуть формуватися структурні диспропорції серед його складових, що призводитиме не до зростання загального рівня інноваційного потенціалу, а до стримування його росту за рахунок наявності «вузьких місць». До прикладу, наявність комплексної державної програми підтримки для експортно-орієнтованих підприємств матиме позитивний вплив на формування інноваційного потенціалу підприємства за рахунок кращого доступу до фінансових та інвестиційних ресурсів, однак брак кваліфікованого дослідницького і конструкторського персоналу, або обмежені виробничі потужності сповільнюватимуть формування інноваційного потенціалу і стримуватимуть його розвиток.

Висновки. Інноваційний потенціал підприємства є невід'ємною складовою його економічного потенціалу та характеризується здатністю підприємства до ефективної інноваційної діяльності (створення нових і вдосконалення існуючих продуктів і технологій) за рахунок взаємодії його складових при ефективному управлінні та відповідному рівні фінансового забезпечення. На інноваційний потенціал має вплив низка зовнішніх та внутрішніх чинників, врахування яких є необхідним при його формуванні.

Економічна безпека національного господарства є складним поняттям, яке характеризується спроможністю економічної системи держави забезпечувати стійкий розвиток за рахунок використання наявних ресурсів і резервів з метою захисту і реалізації наці-

Таблиця 3

Узагальнена характеристика компонентів економічної безпеки національного господарства

Складова	Основні характеристики
1	2
Зовнішні компоненти	
Зовнішньополітична	• рівень глобальної політико-правової невизначеності; • ефективність системи міжнародної безпеки, ризику військових та гібридних конфліктів; • протекціоністські заходи іноземних урядів; • глобальні економічні цикли і кон'юнктура міжнародних ринків.
Експортно-імпортна (комерційна)	• структура експорту та імпорту товарів і послуг; • ступінь залежності від експорту та імпорту; • диверсифікація іноземних покупців і постачальників; • сальдо торговельного балансу.
Технологічна	• залученість національної економіки до глобального НТП; • можливість трансферу технологій та інновацій.
Фінансова	• незалежна грошово-кредитна політика; • ступінь конвертованості національної валюти; • сальдо платіжного балансу; • здатність залучати інвестиції і позики від міжнародних структур та інших країн та своєчасного їх обслуговувати; • можливість надавати позики та інвестувати закордон; • рівень зовнішнього державного боргу.
Внутрішні компоненти	
Макроекономічна	• макроекономічна стабільність; • забезпечення розширеного відтворення; • відсутність структурних диспропорцій в економіці.
Фінансова	• адекватність фіскальної і монетарної політики загрозам; • збалансованість державного та місцевих бюджетів; • курс національної валюти і обсяг золотовалютних резервів; • доступність кредитних ресурсів на внутрішньому ринку; • помірний темп інфляції, що стимулює зростання економіки; • фінансове забезпечення банківського і страхового сектора.
Виробнича	• наявність необхідного обсягу виробничих потужностей та їхнє ефективне використання; • структура суспільного виробництва та її збалансованість; • технологічний рівень підприємств і його адаптивність.
Сировинно-продовольча	• забезпечення сировини і продовольства та їх резерви; • якісні характеристики сировини і продовольства; • забезпечення фізичного та економічного доступу до сировини і продовольства для підприємств і населення.
Енергетична	• забезпечення стабільності постачання енергоносіїв за рахунок диверсифікованих джерел; • рівень розвитку та стійкості енергетичної інфраструктури; • віддаленість джерел видобутку або генерації енергоносіїв; • розвиток енергозберігаючих технологій та альтернативних джерел енергії.
Демографічна	• кількісний склад населення; • якісний склад населення (освітній і культурний рівень, стан здоров'я, мобільність); • міграційні процеси;
Інвестиційна	• рівень інвестиційної привабливості економіки; • захист інвестицій і прав інвесторів; • співвідношення національних та іноземних інвестицій; • державне стимулювання інвестиційної діяльності.

Продовження Таблиці 3

1	2
Інноваційна (науково-технологічна)	• рівень розвитку наукових досліджень та їхнього фінансування; • забезпечення державної підтримки розвитку інновацій; • наявність відповідної інфраструктури; • рівень захисту інтелектуальних прав; • конкурентоспроможність інновацій на ринках; • збільшення частки інноваційної продукції.
Соціальна	• збалансованість соціальної політики держави; • правова та інституційна захищеність інтересів населення; • рівень соціального забезпечення та розвитку інфраструктури.
Екологічна	• збалансованість економічних інтересів і захисту навколишнього середовища; • екологічна політика впровадження екологічних технологій.
Інформаційна	• забезпечення прозорості публічної інформації та зменшення інформаційної асиметрії в економіці; • захист конфіденційної інформації; • захист інформаційного простору.

Джерела: сформовано авторами на основі [12; 13; 14, с.155, 160, 172, 185, 187]

Таблиця 4

Вплив експортно-орієнтованої стратегії забезпечення економічної безпеки на формування інноваційного потенціалу підприємства

№	Специфічні фактори експортно-орієнтованої стратегії	Вплив на формування інноваційного потенціалу підприємства
1	Формування продуктової структури експорту.	• фокусування на продуктах і технологіях, які користуються попитом тільки в іноземних споживачів і недостатня увага до потреб національного ринку; • розширення і модернізація виробничої бази для виготовлення нової продукції.
2	Регулювання експорту окремих груп товарів і послуг.	• обмеження комерціалізації інновацій подвійного призначення або оборонного характеру; • встановлення експортних мит, квот або часткових заборон на експорт інновацій.
3	Державні програми пільг і дотацій, кредитування.	• збільшення обсягу грошових коштів для фінансування інноваційного розвитку; • доступ до більш дешевих кредитів.
4	Доступ до нових ринків.	• проведення додаткових досліджень і модифікація інновацій відповідно до потреб нових ринків; • отримання додаткових валютних грошових надходжень; • підвищення впізнаваності на іноземних ринках.
5	Забезпечення логістичної і митної інфраструктури.	• підвищення швидкості доставки товару покупцям і якості їхнього обслуговування; • економія ресурсів за рахунок зменшення витрат на транспортування і митне оформлення.
6	Участь держави у глобальних торговельних організаціях.	• зниження бар'єрів входу на міжнародні ринки; • можливість отримання пільгових тарифів, збільшення квот на експорт інноваційної продукції і технологій; • можливе обмеження продажів інноваційної продукції.
7	Дебюрократизація експортних операцій.	• заощадження грошових коштів і ресурсів за рахунок зменшення трансакційних витрат.
8	Гармонізація стандартів якості.	• підвищення рівня якісних, технічних та екологічних вимог до інноваційної продукції, їхня уніфікація.
9	Обмін інформацією, досвідом, встановлення ділових зв'язків.	• слідування провідним глобальним тенденціям НТП; • підвищення рівня знань і кваліфікації працівників та керівників інноваційною діяльністю.

Джерела: сформовано авторами на основі [3; 4; 7; 8; 9; 10; 15; 16; 17]

ональних економічних інтересів та забезпечення економічного суверенітету шляхом нейтралізації загроз або зменшення їхнього впливу під дією внутрішніх та зовнішніх факторів. Комплексність економічної безпеки зумовлена її поліструктурним характером, який передбачає поєднання, взаємовплив і взаємозалежність ряду зовнішніх і внутрішніх складових.

Забезпечення економічної безпеки держави в межах експортно-орієнтованої стратегії має низку специфічних рис з огляду на методи державного регулювання. Відповідно, при формуванні інноваційного потенціалу підприємства необхідним є комплексне врахування впливу таких специфічних чинників: державне стимулювання експорту окремих груп товарів визначає ключові сфери фокусу здійснення інноваційних розробок підпри-

ємства; надання пільгового експортного кредитування, режиму оподаткування і дотацій підсилює фінансово-інвестиційну складову інноваційного потенціалу; участь держави у міжнародних торговельних організаціях і відкриття доступу до нових ринків сприяє збільшенню фінансових ресурсів для проведення НДДКР, обміну інформацією, встановленню нових ділових зв'язків; дебюрократизація експорту зменшує трансакційні витрати; впровадження стандартів якості сприяє підвищенню технічного рівня продукції та її доступу на іноземні ринки.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на поглиблення теоретичного і практичного аналізу наведених теоретичних положень, припущень і узагальнень на прикладі галузей або окремих підприємств національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Челомбітько Т.В. Сучасні підходи до дослідження економічного потенціалу як економічної системи. *Проблеми економіки*. 2020. № 1 (43). С. 227–233. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-1-227-233> (дата звернення: 12.12.2025).
2. Економічний потенціал підприємства : навчальний посібник / за заг. ред. О.Ф. Балацького, О.М. Теліженка. стереотип. вид. Суми : Університетська книга, 2025. 724 с.
3. Яненкова І.Г., Бабкова-Пилипенко Н.П. Інноваційний потенціал підприємства: складові та фактори впливу. *Науковий огляд*. 2015. Том 4. № 14. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/465> (дата звернення: 14.01.2026).
4. Зайцева Л.О. Інноваційний потенціал в забезпеченні сталого розвитку компанії. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.72> (дата звернення: 17.01.2026).
5. Кавтиш О.П., Круш Н.П. Теоретико-методичні підходи до визначення сутності інноваційного потенціалу підприємства. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський Політехнічний Інститут»*. 2011. № 8. С. 427–432. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/5800> (дата звернення: 14.01.2026).
6. Потенціал підприємства: формування та використання: підручник / Касьянова Н.В. та ін. 2-ге вид. перероб. та допов. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 248 с.
7. Маслак О.І., Смірнова Д.М. Інноваційний потенціал підприємства: ключові фактори впливу в умовах невизначеності. *Економічний простір*. 2024. № 196. С.61–66. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.196.61-66> (дата звернення: 12.12.2025).
8. Єпіфанова І.Ю. Інноваційний потенціал підприємства: сутність, складові та фактори впливу. *Економіка та суспільство*. 2018. № 14. С.354–360. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/48.pdf (дата звернення: 28.12.2025).
9. Міценко Н., Міщук А. Розвиток підприємства на основі інформаційного та інноваційного потенціалу. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2016. № 4 (236). С. 191-204. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2016/236/pdf/191-204.pdf> (дата звернення: 12.12.2025).
10. Вовк О.М. Формування інноваційного потенціалу підприємств в умовах цифровізації регіональних економічних систем. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2022. Том 21. № 3 (52). С. 65–79. DOI: [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2022.3\(52\).275784](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2022.3(52).275784) (дата звернення: 11.01.2026).
11. Лопатка К.А., Шаранова Ю.Г. Економічна безпека як економічна категорія: огляд наукових публікацій. *Економічний простір*. 2019. № 148. С. 5–18. DOI: 10.30838/ P.ES.2224.290819.5.567. URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/147/141> (дата звернення: 18.01.2026).
12. Бойко А.О., Єпіфанов А.О. Економічна безпека держави: сутність і напрями формування. *Вісник Сумського державного університету*. 2018. № 3. С. 65–75. DOI: 10.21272/1817-9215.2018.3-10. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/items/9d912d08-60b5-408b-84cd-b76e9d8de107> (дата звернення: 18.01.2026).

13. Корнієнко Т.О. Аналіз стану економічної безпеки України та пріоритети її зміцнення. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-61> (дата звернення: 18.01.2026).
14. Економічна безпека держави: навчально-методичний посібник / З.Б. Живко та ін.; за ред. З.Б. Живко. Черкаси. 2019. 240 с.
15. Труш О.В., Фокіна-Мезенцева К.В. Особливості формування і зміст експортних стратегій на сучасному етапі розвитку світової економіки. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2025. № 5 (82). С. 468–475. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.82-73> (дата звернення: 20.01.2026).
16. Головаш Б.Е. Напрями формування експортної стратегії України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С.43–49. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/8.pdf (дата звернення: 21.01.2026).
17. Васильєв О.Ю., Ларіонова К.А. Експортна державна політика України в умовах глобальної конкуренції. *Економічний простір*. 2025. № 205. С.29–34. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.205.29-34> (дата звернення: 19.01.2026).

REFERENCES:

1. Chelombitko T.V. (2020) Suchasni pidkhody do doslidzhennia ekonomichnoho potentsialu yak ekonomichnoi systemy [Modern approaches to the study of economic potential as an economic system]. *Problemy ekonomiky – Problems of the economy*, vol. 1 (43), pp. 227–233. Available at: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-1-227-233> (Accessed December 12, 2025)
2. Balatsky O.F., Telizhenko O.M. (2025) Ekonomichnyi potentsial pidpriemstva: navchalnyi posibnyk [Economic potential of the enterprise: tutorial]. Sumy: Universytetska knyha, 724 p. (in Ukrainian)
3. Ianenkova I.H., Babkova-Pylypenko N.P. (2015) Innovatsiyni potentsial pidpriemstva: skladovi ta faktory vplyvu [Innovative potential of an enterprise: components and influencing factors]. *Naukovyi ohliad – Scientific review*, vol. 14. Available at: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/465> (Accessed January 14, 2026)
4. Zaitseva L.O. (2020) Innovatsiyni potentsial v zabezpechenni staloho rozvytku kompanii [Innovative potential in ensuring sustainable development of the company]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, vol. 11. Available at: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.72> (Accessed January 17, 2026)
5. Kavtysh O.P., Krush N.P. (2011) Teoretyko-metodychni pidkhody do vyznachennia sutnosti innovatsiinoho potentsialu pidpriemstva [Theoretical and methodological approaches to determining the essence of the innovative potential of an enterprise]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy Politekhnicnyi Instytut» – Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»*, vol. 8, pp. 427–432. Available at: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/5800> (Accessed January 14, 2026)
6. Kasianova N.V., Solokha D.V., Morieva V.V., Bieliakova O.V., Balakai O.B. (2021) Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta vykorystannia: pidruchnyk [Enterprise potential: formation and use: textbook]. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury, 248 p. (in Ukrainian)
7. Maslak O.I., Smirnova D.M. (2024) Innovatsiyni potentsial pidpriemstva: kliuchovi faktory vplyvu v umovakh nevyznachenosti [Innovative potential of the enterprise: key factors of influence in conditions of uncertainty]. *Ekonomichnyi prostir – Economic Space*, vol. 196, pp. 61–66. Available at: <https://doi.org/10.30838/EP.196.61-66> (Accessed December 12, 2025)
8. Iepifanova I.Iu. (2018) Innovatsiyni potentsial pidpriemstva: sutnist, skladovi ta faktory vplyvu [Innovative potential of the enterprise: essence, components and factors of influence]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 14, pp. 354–360. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/48.pdf (Accessed December 28, 2025)
9. Mitsenko N., Mishchuk A. (2016) Rozvytok pidpriemstva na osnovi informatsiinoho ta innovatsiinoho potentsialu [Enterprise development based on information and innovation potential]. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu – Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University*, vol. 4 (236), pp. 191–204. Available at: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2016/236/pdf/191-204.pdf> (Accessed December 12, 2025)
10. Vovk O.M. (2022) Formuvannia innovatsiinoho potentsialu pidpriemstv v umovakh tsyfrovizatsii rehionalnykh ekonomichnykh system [Formation of the innovative potential of enterprises in the conditions of digitalization of regional economic systems]. *Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia – Market economy: modern theory and practice of management*, vol. 3 (52), pp. 65–79. Available at: [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2022.3\(52\).275784](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2022.3(52).275784) (Accessed January 11, 2026)
11. Lopatka K.A., Sharanova Yu.H. (2019) Ekonomichna bezpeka yak ekonomichna katehoriia: ohliad naukovykh publikatsii [Economic security as an economic category: a review of scientific publications]. *Ekonomichnyi prostir –*

Economic space, vol. 148, pp. 5–18. Available at: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/147/141> (Accessed January 18, 2026)

12. Boiko A.O., Yepifanov A.O. (2018) Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnist i napriamy formuvannia [Economic security of the state: essence and directions of formation]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu – Bulletin of Sumy State University*, vol. 3, pp. 65–75. Available at: <https://essuir.sumdu.edu.ua/items/9d912d08-60b5-408b-84cd-b76e9d8de107> (Accessed January 18, 2026)

13. Korniienko T.O. (2022) Analiz stanu ekonomichnoi bezpeky Ukrainy ta priorityty yii zmitsnennia [Analysis of the state of economic security of Ukraine and priorities for its strengthening]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 38. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-61> (Accessed January 18, 2026)

14. Zhyvko Z.B. (2019) Ekonomichna bezpeka derzhavy: navchalno-metodychnyi posibnyk [Economic security of the state: a teaching and methodological manual]. Cherkasy: Chabanenko Yu.A, 240 p. (in Ukrainian)

15. Trush O.V., Fokina-Mezentseva K.V. (2025) Osoblyvosti formuvannia i zmist eksportnykh stratehii na suchasnomu etapi rozvytku svitovoi ekonomiky [Features of the formation and content of export strategies at the current stage of development of the world economy]. *Naukovo-vyrobnychiy zhurnal «Biznes-navihator» – Scientific and production journal "Business Navigator"*, vol. 5 (82), pp. 468–475. Available at: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.82-73> (Accessed January 20, 2026)

16. Holovash B.E. (2017) Napriamy formuvannia eksportnoi stratehii Ukrainy [Directions of formation of export strategy of Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and society*, vol. 13, pp. 43–49. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/8.pdf (Accessed January 21, 2026)

17. Vasyliiev O.Iu., Larionova K.A. (2025) Eksportna derzhavna polityka Ukrainy v umovakh hlobalnoi konkurentsii [Export state policy of Ukraine in the conditions of global competition]. *Ekonomichnyi prostir – Economic space*, vol. 205, pp. 29–34. Available at: <https://doi.org/10.30838/EP.205.29-34> (Accessed January 19, 2026)

Дата надходження статті: 09.12.2025

Дата прийняття статті: 19.12.2025

Дата публікації статті: 29.12.2025